

Dato: 06.05.2021

## Høring NOU 2020: 14 Ny barnelov

Vi setter pris på at også privatpersoner kan avgi høringsuttalelse i en sak som dette, og ønsker å uttale oss om ett enkelt tema i lovforslaget, nemlig forslaget til ny §7-1, *Kvar barnet skal bo fast*. Utvalgets flertall vil gjøre det enklere for dommere å idømme delt bosted når foreldre ikke klarer å bli enige om hvor barnet skal bo når de voksne skiller lag. Vi støtter utvalgets mindretall, som vil beholde kravet om at det skal foreligge «særlige grunner» for at dommere skal kunne idømme delt bosted. Vi vil advare mot å fjerne den beskyttelsen som ligger i de to ordene «særlige grunner». Forslaget kan få svært uheldige konsekvenser for barn som allerede har en utfordrende omsorgssituasjon, og fører arbeidet for økt likestilling mellom omsorgspersoner på avveie.

Dette er vår bakgrunn for å bidra i høringen: Eir Torvik er psykolog, og leverte våren 2019 sin hovedoppgave om sakkyndigvurderinger i foreldretvistsaker. Agnes Andenæs er psykolog, og var veileder på Torviks hovedoppgave. Hun har omfattende erfaring med barne- og familieforskning, og har utarbeidet kunnskapsoversikter på feltet delt bosted.

### Forskning om delt bosted – ikke så enkel å forstå

I dagens barnelov § 36 stilles det som nevnt krav om at det må foreligge «særlige grunner» for at dommere skal kunne idømme delt bosted når foreldre ikke klarer å bli enige om hvor barnet skal bo fast. Bakgrunnen for vilkåret er at en frykter at foreldre som blir *pålagt* delt bosted, ikke vil greie å samarbeide, og dermed gjøre livet med delt bosted svært belastende for barn.

Til grunn for denne vurderingen ligger blant annet forskning om delt bosted, og vi vil derfor si noe om den. Barnelovutvalget gir en nøktern oppsummering av denne forskningen; den gir verken grunnlag for å hevde at delt bosted *generelt sett* er skadelig for små barn, at delt bosted er best for barn, eller at ordningen virker konfliktreduserende.

Hva slags forskning er det som trekkes inn når man diskuterer bostedsordninger og delt bosted? For det første har vi undersøkelser der man sammenlikner hvordan barn som lever med ulike bostedsordninger skårer på forskjellige mål på trivsel og plager. En vanlig oppsummering er at det går best med de barna som lever med begge foreldrene sine, så følger de med delt bosted hakk i hæl, mens de som lever sammen med bare én av foreldrene og sjelden eller aldri har kontakt med den andre, kommer dårligst ut.

Vi ser at det er mange som tar slike statistiske sammenhenger til inntekt for at det er selve bostedsordningen som er årsaken til forskjellene mellom barna i de ulike gruppene. Da er det nærliggende å tenke at det ville være bra om flere barn fikk nyte godt av delt bosted, også der foreldrene ikke velger det selv. Men så enkelt er det ikke. De ulike bostedsordningene er ikke intervensjoner som deles ut til ellers like familier – det er heller slik at familiene i utgangspunktet er ulike, og velger bostedsordning ut fra det livet de har levd sammen, og hvilke ressurser de har å spille på. Det er altså ikke noe grunnlag for å hevde at de barna som lever med en alenemor, ville hatt det bedre om de bodde sammen med pappaen sin annenhver uke.

For det andre har vi undersøkelser som ser nærmere på familier som praktiserer delt bosted. Undersøkelsene viser at delt bosted kan være en utmerket ordning for både barn og foreldre, om betingelsene ligger til rette. Viktige forutsetninger er at foreldrene har tillitt til hverandre som omsorgspersoner, at konfliktnivået mellom dem er lavt, at de greier å samarbeide og holde hverandre orientert om barnets aktiviteter, at de er fleksible og greier å justere ordningene underveis.

Resultatene forteller samtidig at delt bosted er en ordning som ikke passer for alle. Det er derfor det i forarbeidene til eksisterende lovverk er lagt til grunn at en feilvurdert avgjørelse om delt bosted er mer skadelig for barnet enn en feilvurdering i motsatt retning (jfr Ot.prp. nr 104 (2008-2009)). Vilkåret om «særlige grunner» skulle sikre at delt bosted kun ble idømt der domstolen var *overbevist* om at det ville være til barnets beste.

### **Mangelfull forståelse av likestilling mellom omsorgspersoner**

Dagens barnelov gir foreldre full avtalefrihet, og pålegger dem å finne fram til den ordningen som er best for akkurat deres barn. Undersøkelser om hvordan foreldre organiserer familielivet etter en skilsmisse, tyder på at foreldre har tatt i bruk denne avtalefriheten på en måte som gjenspeiler hvordan de organiserte hverdagslivet sitt mens de bodde sammen: De som delte mye før, deler mye etter. Og i takt med økt ansvarsdeling mellom foreldre som bor sammen, er det altså stadig flere som *velger* delt bosted når de flytter fra hverandre. Fra 2002 til 2012 steg andelen som valgte delt bosted fra 8% til 25%. Som vi har sett, kan delt bosted fungere godt når foreldrene har delt på omsorgsarbeidet mens de har bodd sammen, har tillit til hverandre, og vilje og evne til samarbeid. Det er altså her innsatsen må settes inn om man ønsker at flere foreldre skal velge delt bosted etter at de flytter fra hverandre. Likestilte samliv gir større sannsynlighet for at foreldrene er innstilte på å samarbeide og dele på omsorgsoppgavene også ved samlivsbrudd

I sin argumentasjon for å fjerne vilkåret om «særlige grunner», skriver flertallet at lovendringen også vil ivareta utvalgets mandat om å fremme likestilling av foreldre som omsorgspersoner og forsørgere. Den likestillingspolitiske logikken som da legges til grunn, tar ikke hensyn til at det som skal deles, er omsorg for barn. Kjernen i foreldres omsorg for sine barn er det kontinuerlige ansvaret for barnets velferd og utvikling, døgnet rundt, år etter år, også når man ikke er sammen. Følgelig handler økt likestilling i foreldres omsorg for sine barn om å *styrke fellesansvaret mellom de voksne*, ikke å styrke partenes individuelle rettigheter for at de skal kunne praktisere hvert sitt atskilte og avgrensede foreldreskap. For barn som lever med delt bosted, er foreldrenes fellesansvar ekstra viktig.

### **Et selektert utvalg med stor problembelastning**

Vårt hovedanliggende er at forslaget om å fjerne kravet om «særlige grunner» ikke tar hensyn til de barna som lovendringen faktisk vil ramme. Barnelovutvalget gjennomgår en del forskning på delt bosted/utvidet samvær i familier der dette er frivillig avtalt, som vi også har oppsummert over. Men Barnelovutvalget skriver svært lite om hva som kjennetegner familiene som ender i retten. De drøfter heller ikke motforestillinger når det gjelder å overføre generell kunnskap om delt bosted/utvidet samvær til det selekterte utvalget som får konfliktene sine behandlet i domstolene. Dette i motsetning til tidligere barnelovutvalg, som har presentert forskning om domstolspålagt delt bosted som et eget tema (NOU 1998: 17, NOU 2008:9). Det er dette vi vil belyse i det følgende.

I Norge kan man regne med at det årlig er rundt 15 000 foreldrepar som skiller lag (Bufdir, 2019; SSB, 2017; 2018). I omtrent hver sjettede familie er uenighetene etter samlivsbrudd så

store at de ender i retten, og hvert år behandler norske domstoler rundt 2600 foreldretvister (Domstolsadministrasjonen, 2020). I de aller fleste sakene (70 - 80 prosent) hjelper domstolen foreldrene til å komme fram til en avtale i rettsmekling (Oxford Research, 2016). Først når partene heller ikke da greier å bli enige, eller det er så stor bekymring for barnas omsorgssituasjon at saken ikke vurderes å være egnet for mekling, blir foreldretvisten behandlet med full rettsak (hovedforhandling) og som regel avsluttet med dom. Dette gjelder årlig rundt 700 av de omtrent 15 000 foreldrepåstandene som går fra hverandre. Det er altså en kraftig siling underveis: Starter vi med 100 par som går fra hverandre, går omtrent 17 par til retten, og 4 av disse ender i full rettsak.

En hovedoppgave på Psykologisk institutt på UiO (Torvik, 2019), der vi var henholdsvis veileder og student, har brakt oss nærmere de foreldrene som ender i full rettsak. Oppgavens systematiske gjennomgang av sakkyndigvurderinger i 20 foreldretvister i Oslo tingrett understreket at dette var en svært selektert gruppe: I samtlige saker var det påstander om vold og/eller andre bekymringsfulle sider ved omsorgen. Et tegn på dette var at barnevernet var, eller hadde vært, involvert i 19 av sakene, og hadde iverksatt tiltak i 14 av dem.

I 18 av de 20 sakene var det påstander om vold fra far. Det dreide seg om både psykisk, fysisk og/eller seksualisert vold, og volden var rettet mot kone og/eller barn. I 14 av de 18 sakene var volden dokumentert og politianmeldt, og i 12 av dem var det besøksforbud og eventuelt kontaktforbud. I omtrent halvparten av voldssakene var fedrene anmeldt, siktet eller dømt også for andre kriminelle forhold. I 10 av de 20 sakene var det påstander om vold fra mor, rettet mot mann eller barn. Det dreide seg om mindre alvorlige forhold, dels om selvforsvar. Volden var ikke anmeldt, men var dokumentert i én av sakene. Vi hadde ikke bedt spesielt om saker med voldsproblematikk, og sakkyndigvurderingene ble plukket tilfeldig fra tingrettens database.

Også andre undersøkelser av foreldretvister som behandles med full rettsak, viser at det er påstander om vold, seksuelle overgrep, annen kriminalitet og rusproblemer i en stor andel av sakene (BSK, 2016; Oxford Research, 2016; Prp. 85L (2012-2013); 2016a; 2016b). Flere av disse undersøkelsene er omtalt i tidligere forarbeider til barneloven. Men de er ikke omtalt av Barnelovutvalget, og vi oppsummerer derfor noen hovedtrekk her:

En spørreundersøkelse blant norske tingrettsdommere fant at det var påstand om bekymring for barnet grunnet vold, overgrep, rus eller psykiske lidelser i 34 prosent av foreldretvistene som ble behandlet i 2015 (Oxford Research, 2016, s. 63). Og over 60 prosent av advokatene rapporterte at foreldretvistene i stor eller svært stor grad er preget av så høyt konfliktnivå mellom partene at det er bekymring for barnets velferd. Det finnes i dag ingen landsdekkende dokumentstudier av foreldretvister som behandles i landets tingretter, men to undersøkelser fra Oslo tingrett viser at det er bekymring for barnets omsorgssituasjon i en svært høy andel av sakene som behandles i hovedforhandling. I følge en gjennomgang av nær samtlige foreldretvister hvor det ble avsagt dom i Oslo tingrett i 2012, var det påstander om vold, seksuelle overgrep, rus eller psykiske vansker i nesten halvparten av foreldretvistene, og bare 30 prosent av sakene var uten påstander om slike forhold (Prp. 85 L, s. 30-31). En gjennomgang av alle foreldretvister som ble behandlet i Oslo tingrett i 1998 og de to første månedene i 1999, viste at foreldrene hadde hatt kontakt med barnevern, politi/fengselsvesen, psykisk helsevern og/eller hadde dokumenterte rusproblemer i 70 prosent av sakene som ble behandlet i hovedforhandling. Kriminelle forhold gjaldt i hovedsak fars vold mot mor og/eller barn (Koch, 2000).

Kristin Skjørten ved NKVTS har undersøkt rettspraksis fra samtlige lagmannsretter i landet, der det ser ut til at det er påstander om vold og seksuelle overgrep i om lag en firedel av sakene om fast bosted, og i om lag en tredel av sakene som kun dreier seg om samvær

(Skjørten, 2016a; 2016b). Mistanker om seksuelle overgrep var i hovedsak rettet mot far, og påstander om vold gjaldt i hovedsak fars vold mot mor. I om lag én av fire voldssaker var det påstand om at én av foreldrene hadde utøvd vold mot barn, og i et par saker at mor hadde utøvd vold mot far.

Også undersøkelser av foreldretvister fra en rekke andre land viser at det er de særlig komplekse sakene som kommer til retten, og at det er påstander om vold i mange av sakene.

Vilkåret om «særlige grunner» skulle sikre at delt bosted ble idømt bare der domstolen var *overbevist* om at det ville være til barnets beste. Vi antar at hvis barnelovutvalget hadde visst mer om hvilke barn denne lovendringen faktisk vil ramme, ville heller ikke flertallet ha ønsket at flere av de familiene som ender i retten, skulle idømmes delt bosted.

Problemet kan heller ikke løses ved å si at der det er vold, skal ikke delt bosted idømmes, eller ved å vise til at retten til beskyttelse mot vold er tolkningsfaktor for bestemmelsene i barneloven. Arbeidet med de 20 sakkyndigvurderingene fra Oslo tingrett viste at selv om volden var til stede i de sakkyndiges innledende omtale av sakene, var det stor variasjon i *hvor mye* omtale volden fikk, hvor grundig påstandene ble undersøkt, og i hvilken grad volden ble vektlagt når de sakkyndige til slutt skulle *vurdere* barnas omsorgsbehov og foreldrenes omsorgskompetanse (Torvik, 2019). Det var ofte som om vold, rus og kriminalitet i barnas omsorgssituasjon 'glapp' på veien fra innledende beskrivelse av saken, til oppsummering og sluttvurdering. For å få grep om også disse sidene ved barnas omsorgssituasjon, var det nødvendig med et grundig og systematisk arbeid med tekstene. Studier av lagmannsrettspraksis har gjentatte ganger funnet noe tilsvarende, nemlig at det skal mye til før retten anser risiko for vold og overgrep som sannsynliggjort, og at foreldretvister med påstander om vold blir forstått som voldssaker, og ikke bare som konflikter mellom to parter - til tross for at juridiske normer når det gjelder å beskytte barn mot vold og overgrep ser ut til å være noe styrket i senere tid (Skjørten, 2016a; 2016b).

## **Vi vet lite om hvordan adgangen til å idømme delt bosted fungerer i praksis**

Adgangen til å idømme delt bosted kom inn i lovverket i 2010, etter omfattende debatt. Barnelovutvalget drøfter ikke hvordan lovendringen har fungert i praksis, og går heller ikke inn på forskning på familier som er *idømt* delt bosted. Her henvises det til NOU 1998:17 og 2008:9, som gjennomgår amerikanske, svenske og australske og newzealandske undersøkelser. Denne forskningen tyder på at familiene som idømmes delt bosted er markant forskjellige fra familier som velger delt bosted, og at delt bosted ofte fungerer svært dårlig når det er pålagt av domstolene.

Så vidt vi vet er det ingen som har undersøkt hvordan det går med norske familier som idømmes delt bosted. Det nærmeste vi kommer er Skjørten, Lidén og Barlindhaugs (2007) undersøkelse av familier med delt bosted. 7 prosent av familiene i utvalget hadde inngått *rettsforlik* om delt bosted, i motsetning til frivillig avtale (s. 134). Denne gruppa hadde flere negative kjennetegn som skilte dem tydelig ut fra utvalget for øvrig: Samarbeidet var dårlig, foreldrene hadde lav tillit til hverandre, var ofte bekymret for den andre forelderens omsorgskompetanse, og det var svært lite kontakt mellom foreldrene. Forskerne gikk ikke nærmere inn på hvordan barna i denne delen av utvalget hadde det. Men foreldrene deres skilte seg altså kraftig og negativt ut fra foreldrene som selv hadde avtalt delt bosted, nettopp på kjennetegn som blir trukket fram som særlig viktig for hvordan delt bosted fungerer.

Dette understreker at det er all grunn til å være forsiktig med å bruke kunnskap om at delt bosted kan være en utmerket ordning for noen, til å trekke slutningen at delt bosted er en god ordning for foreldre som havner i retten med sine konflikter. Barn som lever i familier der

betingelsene for et godt foreldresamarbeid er svake, trenger noe annet enn ordninger som forutsetter gjensidig tillit og vilje til samarbeid.

## **Konklusjon**

Det er, med god grunn, antatt at en feilvurdert avgjørelse om delt bosted er mer skadelig for barnet enn en feilvurdering i motsatt retning. Delt bosted krever utstrakt samarbeid og evne til å skape sammenheng i barnets tilværelse på tvers av to hushold. Dette tilsier at man i det minste bør ta seg tid til å få på plass et kunnskapsgrunnlag som er relevant for de sakene og familiene som lovendringen vil ramme.

Vi vil advare mot å fjerne den beskyttelsen som ligger i de to ordene «særlige grunner». Forslaget kan få svært uheldige konsekvenser for barn som allerede har en utfordrende omsorgssituasjon, og fører arbeidet for økt likestilling mellom omsorgspersoner på avveie.

Det kan se ut som om Barne lovutvalgets flertall har forvekslet loven som en form for oppfordring og opplysningsarbeid om at delt omsorg er bra for mange, med et redskap for å fatte en dom i den enkelte foreldretvist. Denne forskjellen må det være viktig å få frem i det videre lovarbeidet, slik at man nettopp *unngår å gi lover beregnet på flertallet når det er unntakene de får betydning for.*

## LITTERATUR

Andenæs, A., Tjersland, O. A., Kjøs, P. (2017). Delt bosted – hva sier forskningen? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 54(3), 276-283.

Bufdir (2019). Barn og samlivsbrudd. Hentet fra [https://bufdir.no/Statistikk\\_og\\_analyse/oppvekst/Familie\\_omsorg\\_og\\_relasjoner/Barn\\_og\\_samlivsbrudd/](https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Barn_og_samlivsbrudd/)

Domstolsadministrasjonen (2020). Innkomne saker etter barneloven, 2016-2020. Hentet fra <https://www.domstol.no/contentassets/73ae7146b4094aa7a55cf4ec915deb2d/saker-etter-barneloven-2016-2020.pdf>

Koch, K. (2000). *Når mor og far møtes i retten. Barnefordeling og samvær*. Rapport 13/00. Oslo: NOVA.

NOU 1998:17 (1998). Barnefordelingssaker - avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted. Hentet fra [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1998\\_17/id116521/](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1998_17/id116521/)

NOU 2008:9 (2008). Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-9/id508158/>

Ot.prp. nr. 104 (2008-2009). *Om lov om endringer i barnelova mv*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-104-2008-2009/id567744/>

Oxford Research (2016). *Domstolsbehandlingen av foreldretvister*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/abeffa225ffb4eb29a57d5bdac67d5a9/kartlegging-domstolsbehandlingen-av-foreldretvister-oxford-research-2016-.pdf>

Prp. 85 L (2012-2013). *Endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-85-l-20122013/id720054/>

SSB (2017). *Færre foreldremeklinger gjøres eksternt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre-foreldremeklinger-gjores-eksternt>

SSB (2018). *Økt bruk av advokater til foreldremekling*. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/okt-bruk-av-advokater-til-foreldremekling>

Skjørten, Barlindhaug & Lidén (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal.

Skjørten, K. (2016a). Normer i endring. Barns rettigheter og domstolspraksis i foreldretvister med påstander om vold. I R. Førde, M. Kjelland & U. Stridbeck (red.) *Cand.mag., cand.med., cand.jur., cand.alt. Festskrift til Aslak Syse* (s. 421-434). Oslo: Gyldendal Juridisk.

Skjørten, K. (2016b). Når samvær ikke er til barnets beste. I C. Øverlien, M. I. Hauge & J. H. Schultz (red.) *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*. (s. 108- 123). Oslo: Universitetsforlaget.

Torvik, E. (2019). Sakkyndigvurderinger i foreldretvistsaker: Forståelser av omsorg, foreldreskap og utviklingsbetingelser. Hentet fra:  
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/68745>